

בס"ד שעור מורה מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת בהר תשע"ה:

מספר הערות במצות השמיטה

שמיטה כשבת בראשית

והאם שמיטה צריכה קידוש ב"ד

א] "ושבתה הארץ שבת לה"¹ - ובתורת כהנים דרשו חז"ל: "שבת לה' כשם שנאמר בשבת בראשית שבת לה' כך נאמר בשביעית שבת לה'", ופירש רש"י שהכוונה היא שחובה לשבות לשם ה' כבשבת בראשית.

ב] וברמב"ן תמה על רש"י שהלא בכל המועדות נצטוינו לשבות לשם ה', ואעפ"כ לא נאמר בהם לה', ורק בשבת ובשמיטה נאמר לשון זה.

ג] ולכן פירש הרמב"ן שכוונת הכתוב ששבת ושמיטה הם כנגד ימי בריאת העולם וכנגד העולם הבא, ועל כן החמירה התורה כ"כ בשמיטה וחייבה גלות על כך שלא שמרו שמיטה, משום שהכופר בשמיטה ככופר במעשה בראשית ובעולם הבא, עייש"ה.

ולדבריו אין נ"מ אם כן למעשה מזה, אלא גילתה כאן התורה את סוד השמיטה. ד] אולם במשך חכמה ביאר שמכאן למדנו שדין השמיטה כשבת, וכשם ששבת קביעה וקיימא, ואינה צריכה קידוש ב"ד, כך גם שמיטה אינה צריכה קידוש ב"ד.

ה] והנה שמיטת כספים נוהגת בכל מקום אף בזמן הזה, ואעפ"כ היה מנהג בהרבה מקומות שלא לשמור שמיטת כספים, והראשונים והאחרונים התחבטו לבאר את מנהג זה.

והרז"ה² כתב ששמיטה צריכה קידוש ב"ד, ועל כן כשבטלה הסמיכה ושוב אין ב"ד סמוך שיקדש את השמיטה³ בטלה א"כ השמיטה⁴, אולם שאר הראשונים לא הסכימו עם דבריו⁵, ולמשך חכמה מקור הדברים [לשיטת שאר הראשונים] ששמיטה חלוקה מיובל ואינה צריכה קידוש ב"ד, הם מדברי הכתוב "שבת לה'" וכשם שנאמר בשבת בראשית.

והוסיף המשך חכמה בביאור הענין, ששבת ושמיטה הם כנגד מעשה בראשית, משא"כ היובל [והמועדות] שהם כנגד יציאת מצרים [שלכן משלחים עבדים ביובל זכר ליציאתנו ממצרים], צריכים הם קידוש ב"ד.

[ועיי"ש האריך לבאר הדברים ע"פ סוד, ובפשוטו הביאור שמה שהוא כנגד יציאת מצרים שהוא דבר שנעשה לישראל, על כן הדבר תלוי בישראל, משא"כ שבת ושמיטה שהם כנגד מעשה בראשית שברא הבורא הם קבועים, ואינם תלויים באדם].

¹ ויקרא כ"ה ב'.

² בתשובתו שנדפסה בספר התרומות שער מ"ה.

³ הנה דעת הרמב"ם שקידוש החדשים והשנים כיום הוא ע"פ ב"ד שבזמננו, והרמב"ן נחלק עליו (והארכתי בזה במקום אחר) והרז"ה אזיל בשיטת הרמב"ן, ודוק.

⁴ ועיי"ש שביאר את המנהג בעוד אופנים.

⁵ ברמב"ם והחינוך ושאר הראשונים לא הוזכר ששמיטה צריכה קידוש, מלבד במאירי ר"ה ח: שכתב כדברי הרז"ה, אולם לא הוזכר בדבריו שזה לעיכובא בשמיטה, ומדבריו בכמה מקומות נראה לכאן שאין זה לעיכובא, ועיי"ן.

ומדברי שאר הראשונים והאחרונים שדנו בדין השמיטה בזה"ז ולא כתבו כרז"ה, מבואר דלא ס"ל כדבריו [עכ"פ לענין שקידוש ב"ד הוא לעיכובא בשמיטה].

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

האם יש מצוה שתשבות הארץ

אף כשאין הבעלים עובד בה

א [הנה התורה צייתה "ושבתה הארץ"⁶, ובמנחת חינוך כתב שפשוט שכוונת התורה היא שהארץ צריכה לשבות אף כשאין הבעלים עובדים בה⁷, ועל כן אמירה לנכרי שיעבוד בשדהו אסורה בשמיטה מן התורה, וכן הרואה שמשוהו עובד בשדהו חייב מן התורה למחות בו, עיי"ש.

ב [ואמנם צ"ב לדבריו, דהלא אין חובה לעקור את כל האילנות קודם השמיטה, וכל האילנות ממשיכות לגדול בשמיטה, והגשם יורד ומשקה וכו', והלא אין הקרקע שובתת, וצ"ל שגם לדבריו החובה היא שתשבות הקרקע ממעשה האדם, רק הציווי הוא לא על הבעלים דוקא אלא על כל אדם⁸.

ג [ואמנם מלשון הרמב"ם⁹ נראה לכאורה דלא כדברי המנ"ח, דהנה ז"ל הרמב"ם: מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית שנאמר ושבתה הארץ... וכל העושה מלאכה... ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה...", ומשמע להדיא מדבריו שאינו עובר על העשה רק כשעובד בארץ בשביעית, וכן נראה מדבריו בספר המצוות¹⁰.

ד [ואמנם כבר ציין המנ"ח שברש"י במסכת ע"ז מבואר כדבריו¹¹, ועל כרחך שנחלקו בדבר הראשונים¹², וכבר העירו שמדברי התוס' שם בע"ז שפרשו את הסוגיא דלא כרש"י נראה שפליגי על רש"י בזה¹³.

ה [ויש לדון אם לדינא יש להחמיר בזה, די"ל דכיון דשמיטה דרבנן יש להקל בזה, ובפרט שכ"ה דעת הרמב"ם¹⁴, ומ"מ בודאי שמן הראוי להחמיר בדבר לצאת ידי דעת רש"י ושאר הראשונים שהחמירו בדבר.

ו [ויש לעיין מה יעשה המחמיר בזה אם גר בבית משותף שיש בו דיירים שאינם שומרי תורה ומצוות והם עובדים בגינה המשותפת בעל כרחו, ונמצא ששדהו אינה שובתת.

והעצה לזה שיפקיר את חלקו בגינה לשנת השמיטה, ואף שלא הפקיר את חלקו לעולם שוב אינו עובר, וכמו שכתב הרמ"א¹⁵ לענין שביתת בהמתו¹⁶.

⁶ וכן בעונשים על אי שמירת השמיטה הזכר "אז תרצה הארץ... את אשר לא שבתה..."

⁷ וכעין מצות שביתת בהמתו בשבת.

⁸ עוד היה מקום לדון דהאיסור הוא דוקא בד' האבות שהזכרו בתורה ולא בתולדות, ומה שממשיכים האילנות לגדול אין זה מד' האבות, אלא שעדין יקשה למאן דס"ל [ריש מו"ק] שכל התולדות נאסרו מדאו', וע"כ כמ"ש למעלה.

⁹ פ"א משמיטה ויובל ה"א.

¹⁰ מ"ע קל"ה, עיי"ש"ה.

¹¹ וכן פרשו שם הריטב"א ותו' רבינו אלחנן והראב"ד ותו' רי"ד.

¹² והנה ברש"י במסכת ר"ה [י: מבואר שאסור לנטוע בערב שביעית באופן שהנטיעה תקלט בתוספת שביעית [והרמב"ם ביאר באופן אחר שמכיון שמונים שנות ערלה יראה כנטע בשביעית, עיין בדבריו בפרק ג'], ואזיל רש"י לשיטתו שיש איסור אף בדבר שנעשה מעצמו [כל שנעשה מכח מעשה האדם] ולשיטתו יש להחמיר בזה אף בתוספת שביעית, ונ"מ דלרש"י אף בזה"ז [דלא נהגו] תוספת אין לנטוע אף עצי סרק אם יקלטו בשביעית, וכמ"ש הגרשז"א.

¹³ עיין חזו"א י"ז כ"ה.

¹⁴ וראיתי שכתבו שמדברי החזו"א שם נראה שיש להחמיר בזה, ולענ"ד אין הכרע מדבריו.

¹⁵ או"ח רמ"ו ג'.

¹⁶ וצ"ע איך מהני הפקר לזמן להצילו מאיסור, הלא כתב הר"ן סוף"ג דנדרים דכל קנין שהוא לזמן קנין פירות הוא, וא"כ המפקיר לזמן ע"כ נשאר בעלים על הגוף, ועיין.